

Las Państwowe

Fot. Łukasz Skalski

Zatrzymaj wodę
– efekty wdrażania działań
zwiększających retencję wodną
w Polsce

**Kształtowanie zasobów
wodnych na gruntach
będących w zarządzie PGL
Las Państwowe**

Warszawa, 2.03.2023 r.

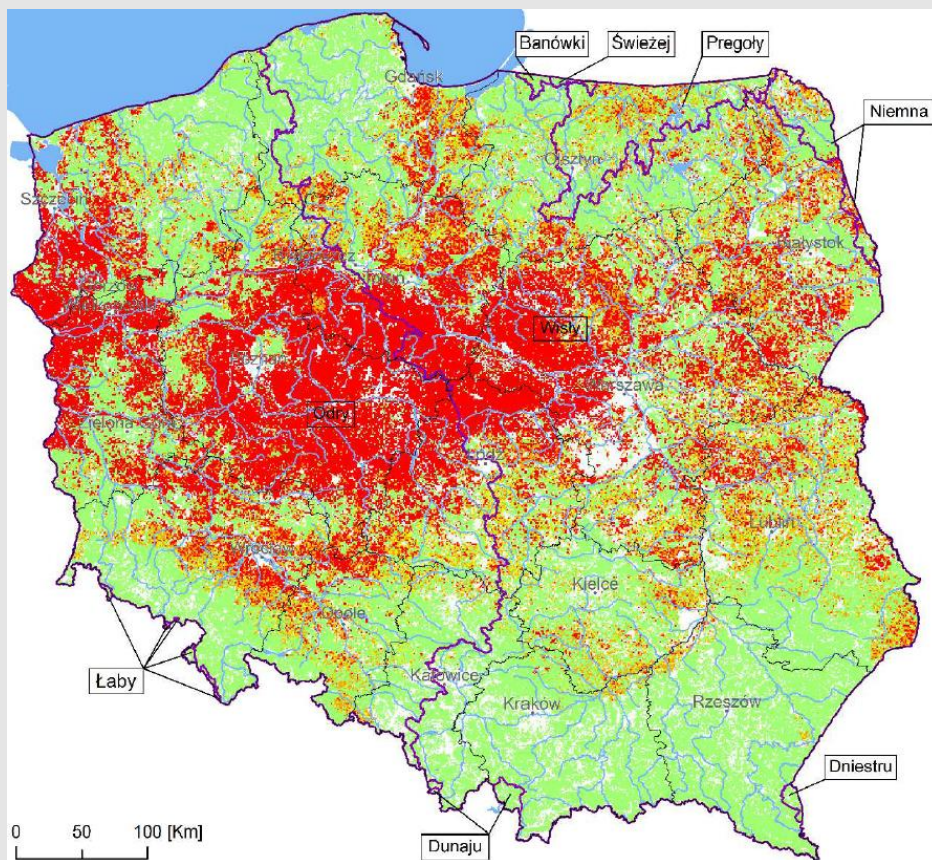
www.lasy.gov.pl

Fot. Łukasz Skalski

Wprowadzenie

Rys. Mapa klas zagrożenia suszą rolniczą na terenach rolnych i leśnych (1997-2018).

Źródło: Plan przeciwdziałania skutkom suszy (Dz. U. 2021 poz. 1615).

Zagrożenie dla trwałości lasów wynikające z czynnika wodnego

W ostatnich latach zauważalna jest zdecydowana zmienność klimatu, objawiająca się znaczącym zróżnicowaniem wielkości opadów atmosferycznych oraz temperatur w ciągu roku. Na podstawie sumy rocznych opadów daje się zauważyć, że w ostatnich 15 latach występują istotne fluktuacje ilości opadów w ciągu roku, natężenia oraz częstotliwości ich występowania.

Szybkie i znaczące amplitudy sumy opadów, zarówno w ciągu roku, jak i sezonu wegetacyjnego, stają się czynnikami stresogennymi dla drzewostanów, powodując osłabienie stanu zdrowego lasu, oraz prowadzą do zahamowania wzrostu, a nawet w skrajnych przypadkach do zamierania drzewostanów.

Proces osłabienia drzewostanów nie koreluje bezpośrednio z występującym zjawiskiem nadmiaru lub niedoboru opadów w danym roku. Zazwyczaj objawia się on po upływie 2-3 lat poprzez występowanie chorób infekcyjnych i wieloczynnikowych zjawisk zamierania drzew i drzewostanów.

Relacja między gospodarką wodną a leśną

**EKOSYSTEMY
LEŚNE**

ROZWIJAJĄ DRZEWOSTANY

KSZTAŁTUJĄ OBIEG WODY W PRZYRODZIE

POPRAWIAJĄ STAN ZDROWOTNY DRZEWOSTANÓW

OGRANICZAJĄ INTENSYWNOŚĆ ZJAWISK EKSTREMALNYCH

DECYDUJĄ O ISTNIENIU KOMPLEKSÓW LEŚNYCH

POPRAWIAJĄ JAKOŚĆ I STAN WÓD

**ZASOBY
WODNE**

W ramach projektów małej retencji realizowano zadania z zakresu:

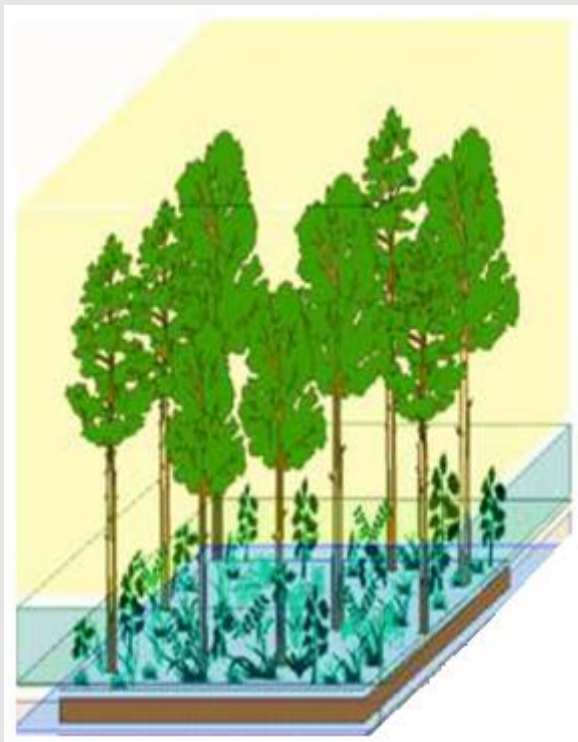
- Zwiększania zasobów wodnych na terenach leśnych poprzez
  - budowę małych śródleśnych zbiorników wodnych,
  - budowę urządzeń piętrzących (zastawek, jazów, stopni, brodów, progów, bystrotoków ect.),
  - renaturyzację siedlisk hydrogenicznych.
- Ograniczenia destrukcyjnego działania wody poprzez
  - zabudowę szlaków zrywkowych,
  - umocnienia brzegów potoków i cieków górskich,
  - budowę przepustów o odpowiednim świetle w przekroju cieku,
  - zabezpieczenie infrastruktury drogowej w lasach np. budowę wodospustów.

Infrastruktura wodna w lasach

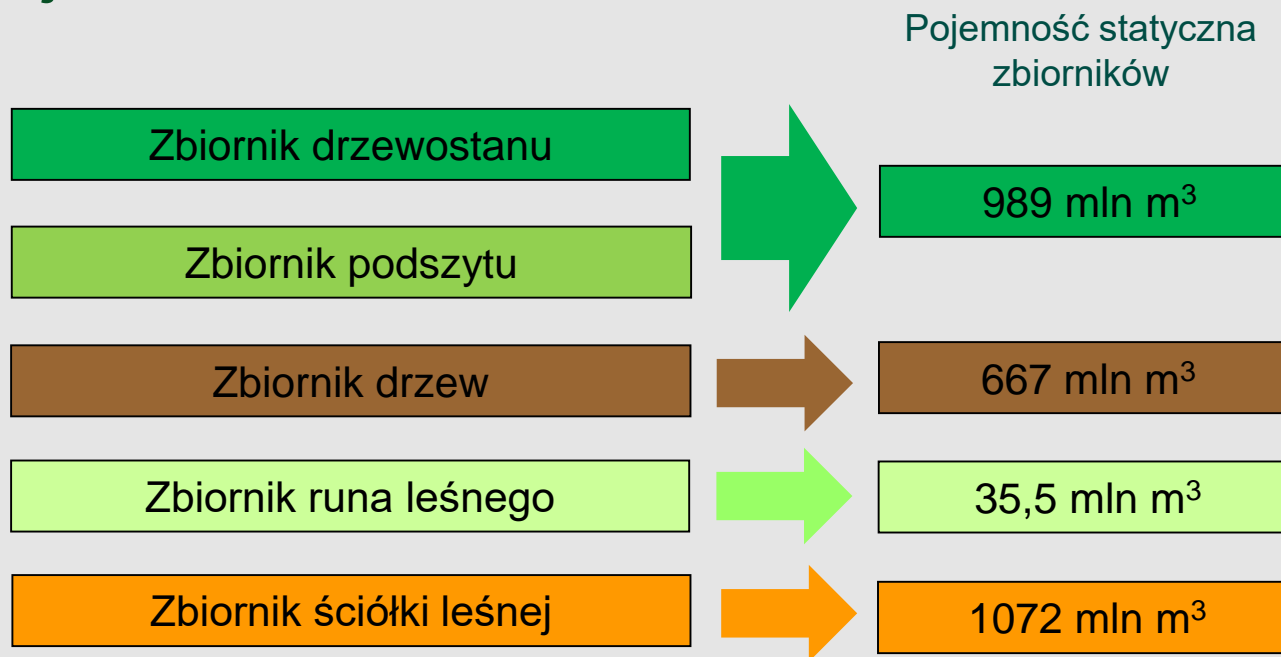
Cele osiągnięte

W ramach projektów osiągnięto cele wpływające korzystnie na:

- zwiększenie zasobów wody powierzchniowej i podziemnej,
- podniesienie zwierciadła wód gruntowych,
- odtworzenie i poprawa stanu siedlisk hydrogenicznych,
- poprawa kondycji i stanu zdrowotnego drzewostanów w zasięgu oddziaływania OMR,
- zwiększenie bioróżnorodności środowiska fauny i flory,
- stworzenie ostoi dla zwierząt gatunków od wody zależnych,
- ograniczenie zjawiska suszy i powodzi,
- poprawę walorów estetycznych i krajobrazowych.

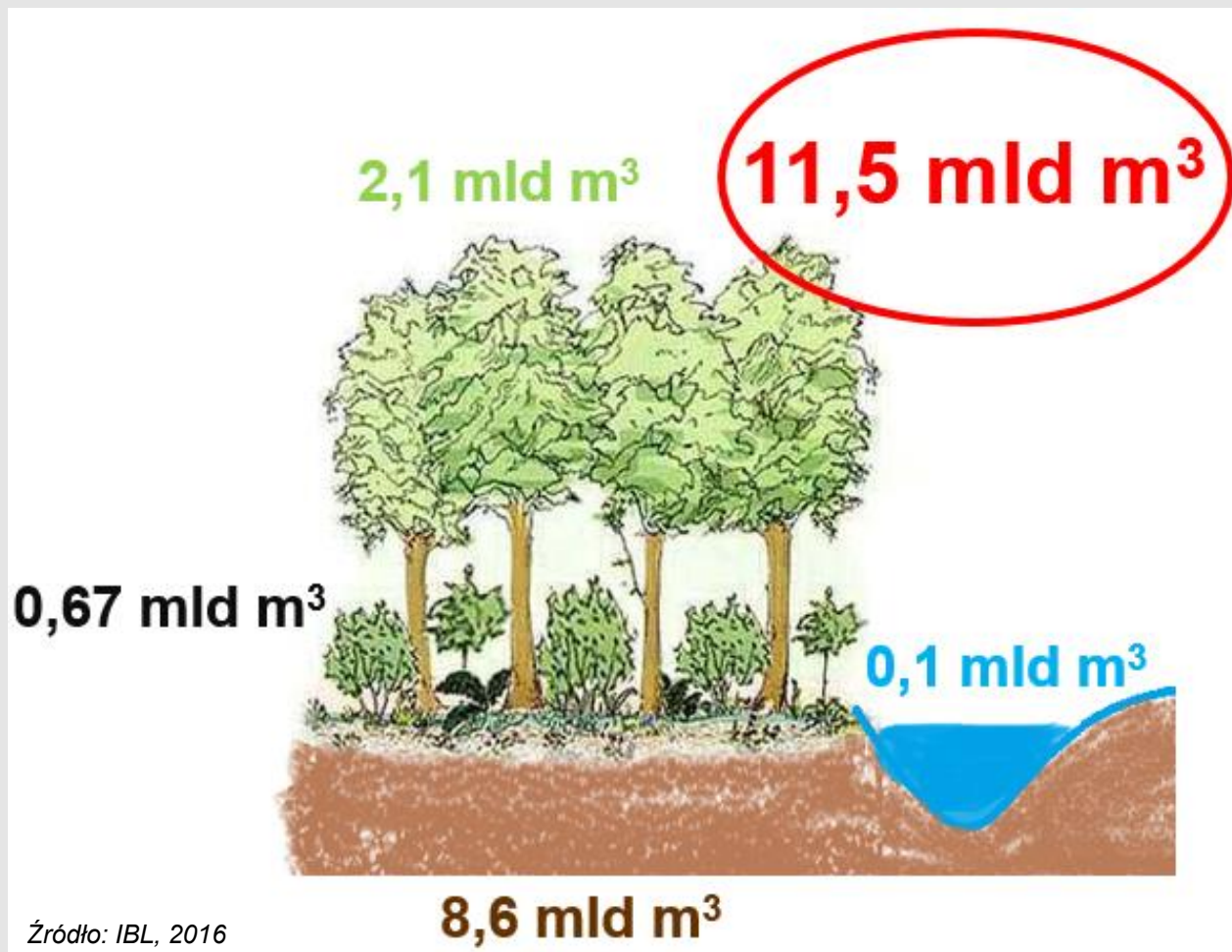

Retencja leśnej szaty roślinnej i ściółki leśnej

Szacuje się, że jednostkowa pojemność retencyjna leśnej szaty roślinnej i ściółki leśnej będących w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe wynosi łącznie **2,7 mld m³**

Potencjalna pojemność wodna lasów będących w zarządzie PGL Lasy Państwowe

Fot. Łukasz Skalski

Gospodarka wodna w PGL Lasy Państwowe

Rys historyczny gospodarki wodnej w PGL Lasy Państwowe

- Po II wojnie światowej w latach 50. XX wieku zainicjowano zabiegi melioracyjne. Celem stawianym wówczas m.in. gospodarce leśnej stało się udostępnienie komunikacyjne terenu, zwiększenie powierzchni leśnej i uproduktywnienie siedlisk nadmiernie uwilgotnionych.
- W latach 1951-1990 wykonano meliorację na obszarze ok. 850 tys. ha, stanowiło to wówczas 12,5% całej powierzchni gruntów leśnych. Plan zakładał odwodnienie o prawie 200 tys. ha gruntów więcej.
- Obecnie szacuje się, że na terenach leśnych powstało ok. 80-100 tys. km rowów melioracyjnych. Zasadnicza część z nich obecnie uległa naturalnej likwidacji w wyniku deprecjacji i braku systematycznej konserwacji.
- W latach 90. XX wieku dostrzeżono, że nadmierne odwodnienie nieruchomości leśnych poprzez przeprowadzone w latach poprzednich zabiegi melioracyjne, które zazwyczaj wykazywały się funkcją odwadniającą oraz niekorzystne warunki pogodowe spowodowały pogorszenie się stanu siedlisk leśnych.

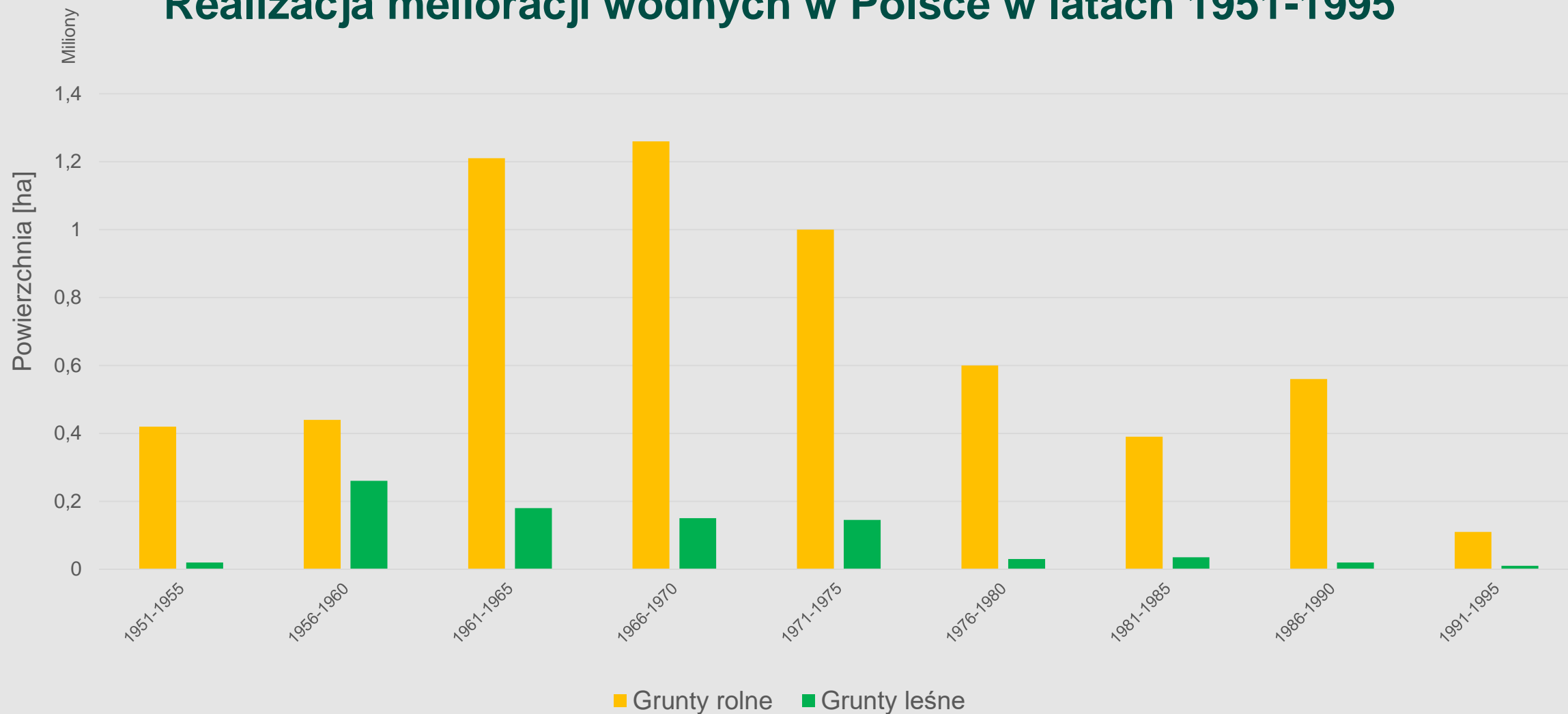

źródło: Materiały NAC, Rutkowska Grażyna, 1981

Rys. Las rosnący na rabatach

Realizacja melioracji wodnych w Polsce w latach 1951-1995

Dlaczego brakuje wody w lesie?

- średnia temperatura w całym kraju wzrasta;
- wydłużają się okresy posuszne i skraca czas zalegania pokrywy śnieżnej;
- większość lasów w Polsce rośnie na gruntach piaszczystych i przepuszczalnych, które szybko chłoną wodę, ale jej nie zatrzymują;
- do osuszania przyczynił się również człowiek.
Melioracje z lat 1951-1995 do chwili obecnej mają wpływ na kształtowanie zasobów wodnych.

Efekty realizowanych działań

- zwiększenie zasobów wodnych w lesie;
- ograniczenie spływu powierzchniowego wód opadowych;
- wzrost wilgotności powietrza i ściółki leśnej;
- zwiększenie odporności lasów na suszę;
- ograniczenie skutków nadmiernej erozji wodnej;
- lokalne zmniejszenie fali powodziowej na obszarach podgórskich;
- odtwarzanie i ochrona mokradeł oraz siedlisk podmokłych;
- zwiększenie różnorodności biologicznej w lesie;
- utworzenie wodopojów dla zwierząt;
- przywracanie ciągłości biologicznej potoków - likwidacja barier, co ułatwia migrację ryb i innych organizmów wodnych.

Działania na rzecz naturalnej małej retencji wodnej

Metody naturalne (nietechniczne)

Kształtowanie retencji krajobrazowej: struktura i użytkowanie ziemi, zalesianie, siedliska podmokłe (torfowiska), rekultywacja, rewitalizacja rzek i ich dolin

Zwiększanie retencji glebowej: poprawa struktury gleb, płodozmian, zwiększanie zawartości materii organicznej, rolnictwo organiczne

Zwiększanie retencji wód podziemnych: ograniczanie spływu powierzchniowego z użyciem różnych metod

Retencja wód powierzchniowych: przebudowa jezior i naturalnych stawów, rewitalizacja rzek, ochrona stawów i niewielkich zbiorników wodnych

Mikro i małe zbiorniki wodne, sztuczne stawy, podwyższenie poziomu wody w jeziorach

Budowa piętrzeń celem zatrzymania wody w rzekach, kanałach i rowach

Gospodarowanie wodną w systemach nawadniająco-odwadniających – regulowany odpływ z systemów drenarskich

Sztuczne zasilanie warstw wodonośnych – budowa stawów infiltracyjnych i innych urządzeń technicznych

Metody techniczne

Źródło: Mioduszeński W., Okruszko T. Naturalna mała retencja wodna. Podstawy metodyczne. GWP PL, 2016.

Pierwsze działania PGL Lasy Państwowe na rzecz zapobiegania skutkom suszy i powodzi

W latach 1998-2005 podjęto działania z zakresu małej retencji wodnej mającej na celu przewrócenie optymalnych warunków siedlisk przesuszonych.

Wybudowano **1124** zbiorniki wodne o łącznej pojemności retencyjnej **8,4 mln m³** wody, wykonano także **2216** obiektów piętrzących głównie na urządzeniach melioracyjnych.

Łączna kwota zrealizowanych przedsięwzięć wyniosła **38,6 mln zł**, zaś środki finansowe pochodziły głównie z funduszu leśnego, przy niewielkim udziale środków pomocowych z NFOŚiGW, WFOŚiGW Ekofunduszu i środków zagranicznych Funduszu Phare.

Zbiorniki w Nadleśnictwie Prudnik

Zbiornik w Nadleśnictwie Ustrzyki Dolne

Infrastruktura wodna w PGL Lasy Państwowe 2007-2013 Obiekty małej retencji na terenach nizinnych

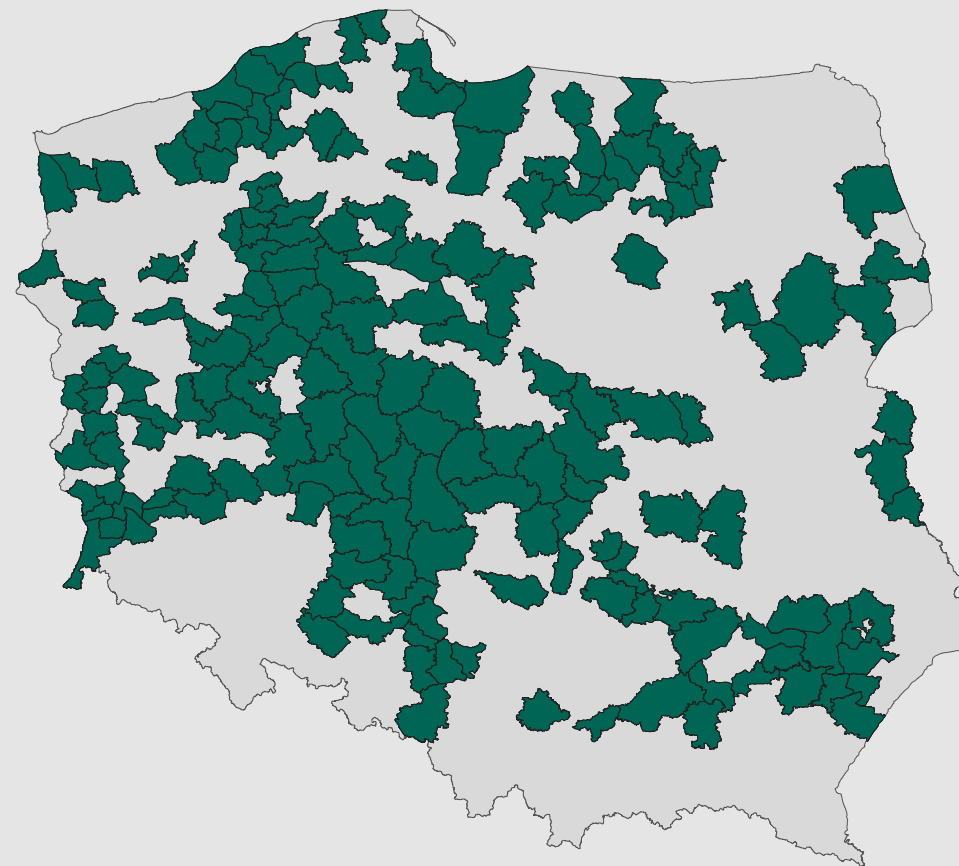
Kontynuacja działań zapoczątkowana w 1998 r. znalazła odzwierciedlenie w dwóch dużych projektach retencyjnych, realizowanych w latach 2007-2015 w ramach III osi priorytetowej Programu Operacyjnego „Infrastruktura i Środowisko” – Zarządzanie zasobami i przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska.

Pierwszy z projektów:

„Zwiększanie możliwości retencyjnych oraz przeciwdziałanie powodzi i suszy w ekosystemach leśnych na terenach nizinnych.”

Zadania małej retencji nizinnej realizowało łącznie **175 Nadleśnictw** z 17 Regionalnych Dyrekcji Lasów Państwowych.

W ramach projektu wykonano **3 644 obiektów**, które łącznie zwiększyły objętość wody w terenach leśnych o około **42,7 mln m³**.
Całkowita wartość projektu to **ponad 189 mln zł**.

Infrastruktura wodna w PGL Lasy Państwowe 2007-2013 Obiekty małej retencji na terenach górskich

Drugi z projektów:

„Przeciwdziałanie skutkom odpływu wód opadowych na terenach górskich.

Zwiększanie retencji i utrzymanie potoków oraz związanej z nimi infrastruktury w dobrym stanie.”

Zadania małej retencji górskiej realizowało łącznie **55 Nadleśnictw** z 4 Regionalnych Dyrekcji Lasów Państwowych.

W ramach projektu wykonano **3 553 obiektów**, które łącznie zwiększyły objętość wody w terenach leśnych o około **1,5 mln m³**. Całkowita wartość projektu to **prawie 186 mln zł**.

Mała retencja nizinna i górską (MRN2 i MRG2) – realizacja w latach 2016-2023

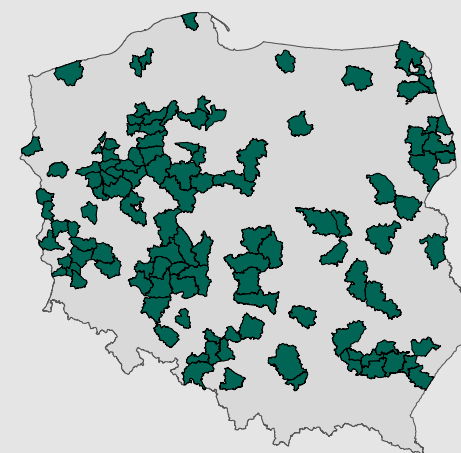
W perspektywie finansowej w latach 2014-2020 PGL Las Państwowe realizują zadania retencyjne i obiekty zabezpieczające przed destrukcyjnym działaniem wody w ramach dwóch projektów współfinansowanych z Programu Operacyjnego „Infrastruktura i Środowisko”:

- „Kompleksowy projekt adaptacji lasu i leśnictwa do zmian klimatu – mała retencja oraz przeciwdziałanie erozji na terenach górskich”,
- „Kompleksowy projekt adaptacji lasu i leśnictwa do zmian klimatu – mała retencja oraz przeciwdziałanie erozji na terenach nizinnych”.

Mała retencja nizinna i górską (MRN2 i MRG2) – realizacja w latach 2016-2023

	MRN2	MRG2	Razem
Liczba nadleśnictw realizujących projekt	113	47	160
Koszt całkowity projektu [mln zł]	234,7	265,95	500,65
Kwota wsparcia UE [mln zł]	144,5	168,48	312,98
Zaawansowanie rzeczowe [%]	73,3	91,8	
Działania			
Liczba obiektów łącznie [szt.]	1181	1086	2267
w tym:			
- budowa i modernizacja zbiorników [szt.]	363	235	598
- budowa i modernizacja infrastruktury leśnej np. przepusty, mostki [szt.]	502		502
- zabezpieczenie infrastruktury leśnej [szt.]		565	565
- zabezpieczenie przeciwoerozyjne dróg i szlaków zrywkowych [szt.]		279	279
- przywracanie funkcji obszarom mokradłowym		7	7
Pojemność obiektów [mln m ³]	3,3	0,89	4,19
Objętość retencjonowanej wody [mln m ³]	2,1	0,4	2,5

Źródło: CKPŚ 2022

Zadania MRN2 – Nadleśnictwo Lipka

Źródło: CKPŚ

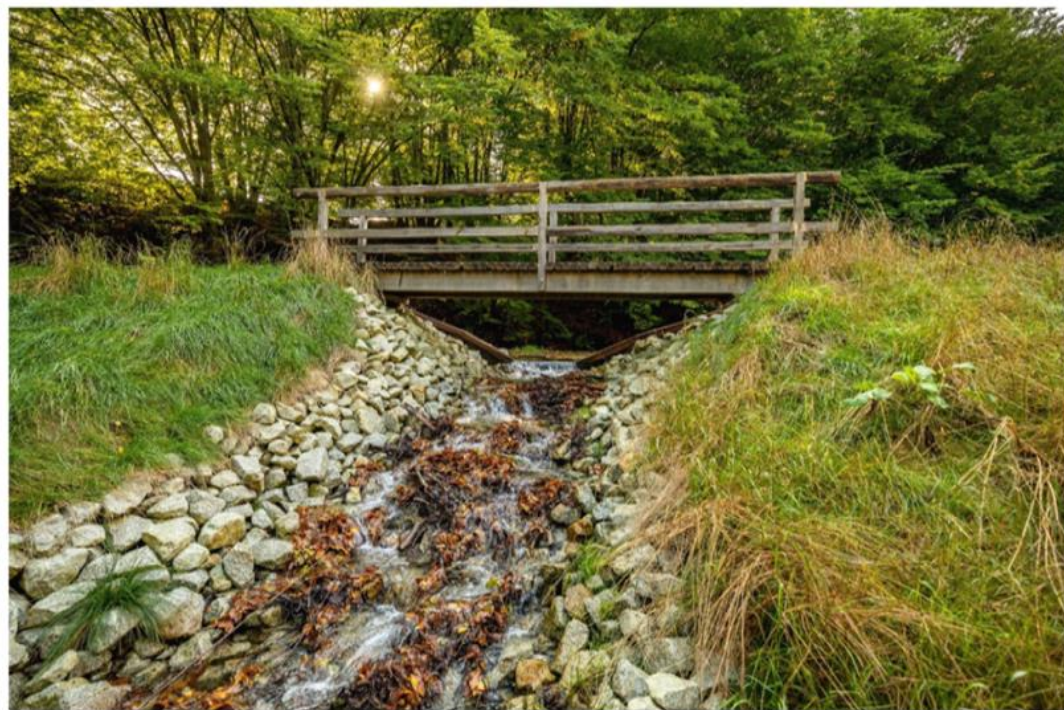
Zadania MRN2 – Nadleśnictwo Koszęcin

Źródło: CKPŚ

Zadania MRN2 – Nadleśnictwo Polanów

Źródło: CKPŚ

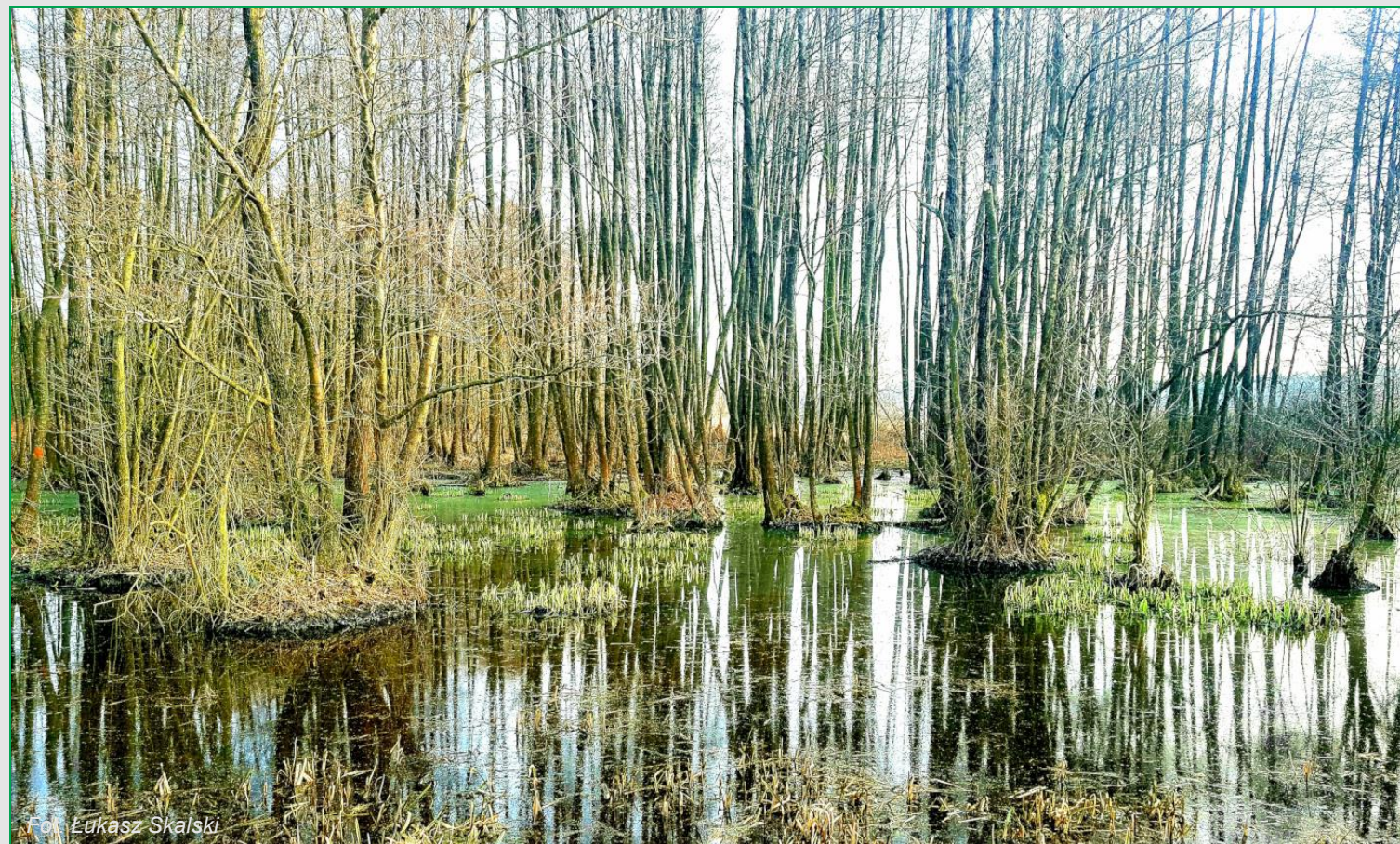
Zadania MRN2 – Nadleśnictwo Baligród

Źródło: CKPŚ

**Nowe projekty
i plany
PGL Lasy
Państwowe**

MRN3 i MRG3

Program FEniKS 2021-2027

Cel szczegółowy 2.4

Wspieranie przystosowania się do zmian klimatu i zapobiegania ryzyku związanemu z klęskami żywiołowymi i katastrofami, a także odporności, z uwzględnieniem podejścia ekosystemowego

„Na obszarach leśnych należy kontynuować działania związane z adaptacją lasów do zmian klimatu poprzez wzmocnienie odporności na zagrożenia wynikające z tych zmian. Działania te polegać będą na dalszej rozbudowie systemów małej retencji oraz przeciwdziałaniu zbyt intensywnym spływom wody powodującym nadmierną erozję wodną. Równie ważne będą działania polegające na przywróceniu właściwych stosunków wodnych na siedliskach bagiennych i łągowych, zwłaszcza na glebach organicznych.”

Źródło: Ministerstwo Klimatu i Środowiska

Cele Projektów MRN3 i MRG3

Cel główny:

Wzmocnienie odporności na zagrożenia związane ze zmianami klimatu w nizinnych i górskich ekosystemach leśnych.

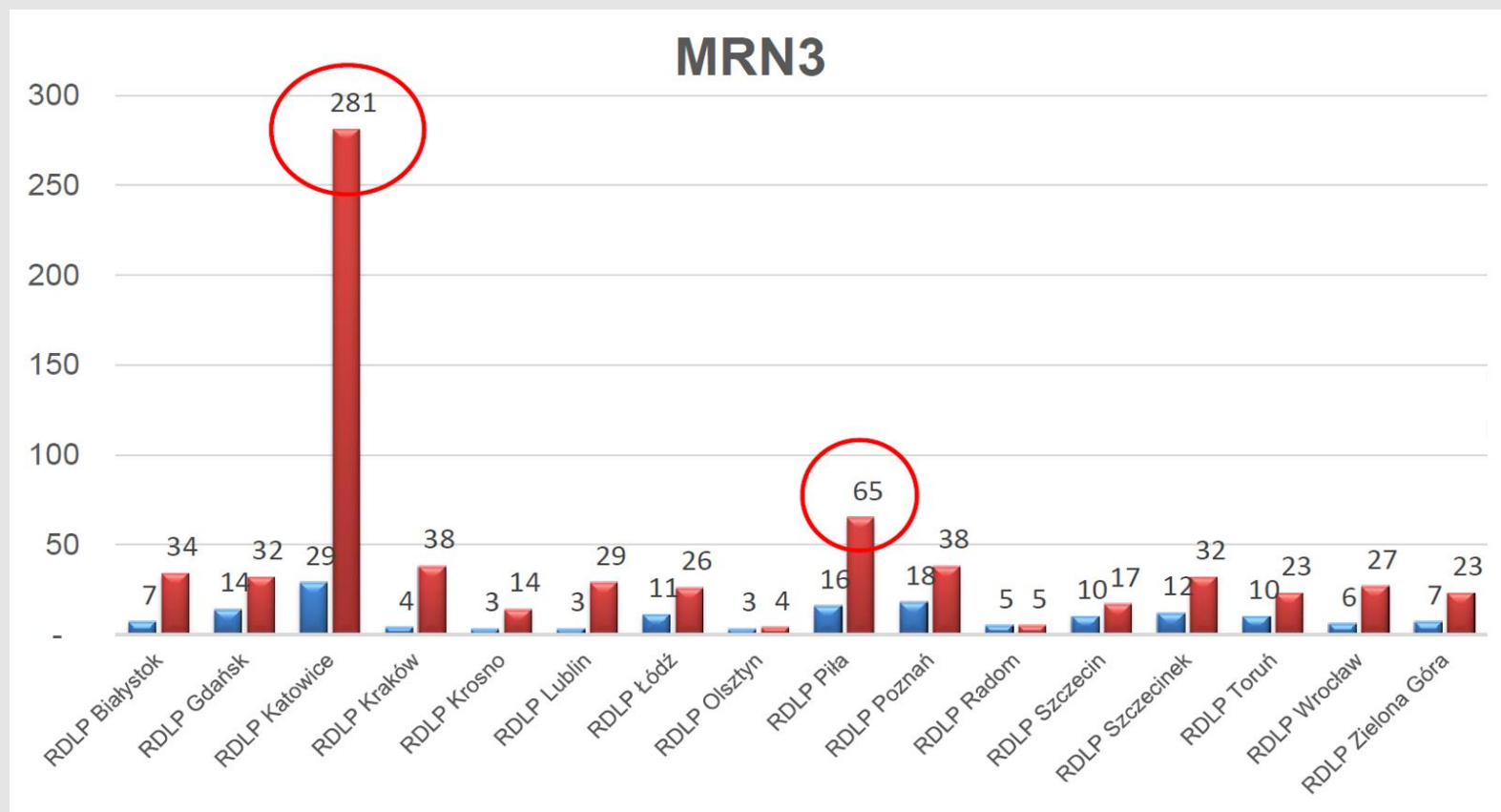
Cele szczegółowe:

- zwiększenie retencji wód (zbiornikowej i korytowej) w zlewniach oraz rewitalizacja mokradeł;
- zwiększenie zasobów wód gromadzonych w glebie;
- spowolnienie odpływu wód powierzchniowych;
- przeciwdziałanie erozji wodnej;
- przystosowanie obiektów do celów ppoż.;
- zwiększanie bioróżnorodności;
- monitoring wykonanych zadań.

Źródło: CKPŚ

Udział jednostek i zadań w Projekcie MRN3

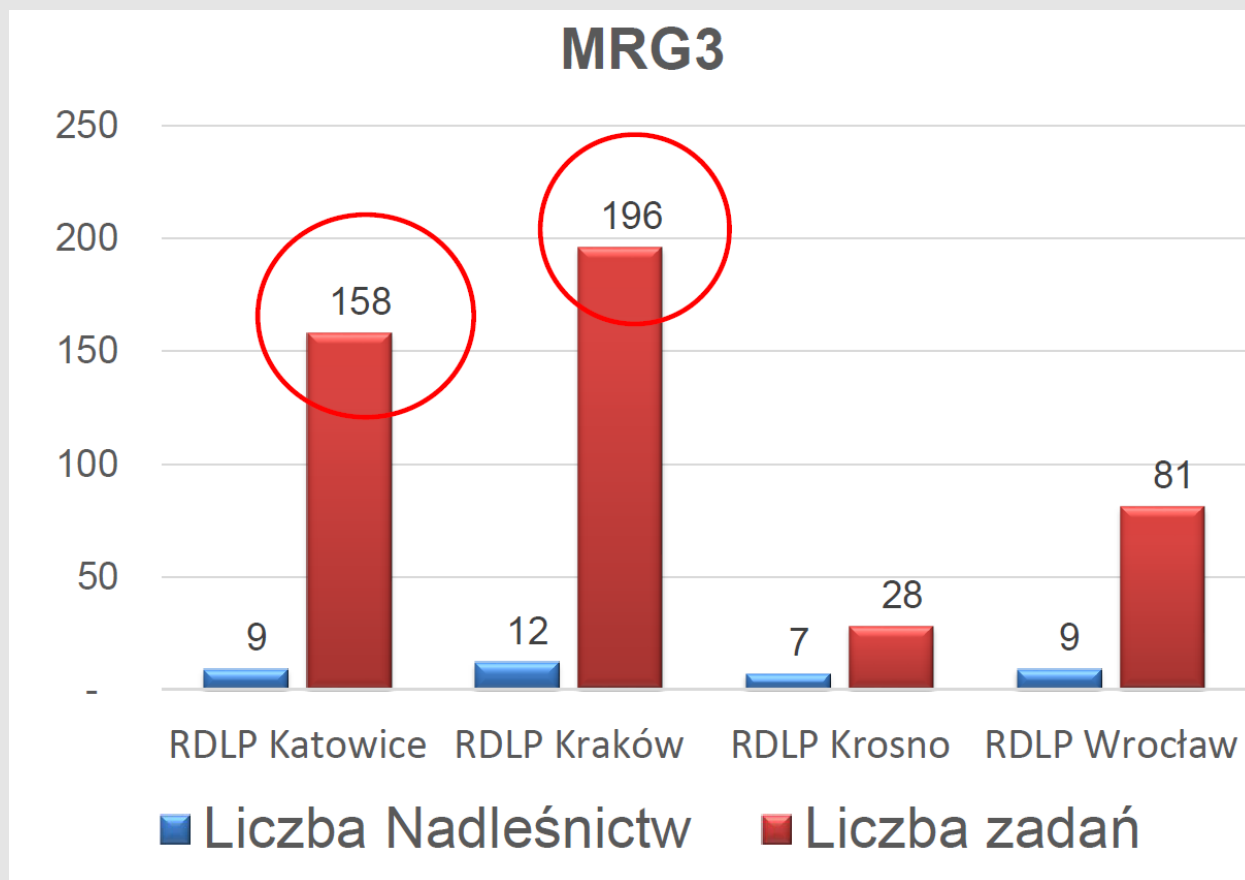
688 zadań
ok. 405 mln zł

Źródło: CKPŚ

Udział jednostek i zadań w Projekcie MRN3

**463 zadania
ok. 239 mln zł**

Źródło: CKPŚ

Zakres rzeczowy Projektów MRN 3 i MRG3

Rodzaj wskaźnika	Planowany poziom wskaźników MRN3	Zmiana w stosunku do MRN2	Planowany poziom wskaźników MRG3	Zmiana w stosunku do MRG2
Ilość obiektów (szt.)	1151	porównywalnie	1088	porównywalnie
Ilość retencjonowanej wody (mln m ³)	5,8	ok. 3-krotny wzrost	0,3	porównywalnie
pojemność (mln m ³)	7,6	ponad 2-krotny wzrost	0,4	wyraźny spadek

Źródło: CKPŚ

GMOK - Globalnie MOKradła

Przywracanie funkcji i poprawa stanu siedlisk hydrogenicznych na terenach pozostających w zarządzie PGL LP na obszarach Natura 2000 i Zielonej Infrastruktury

Główny cel:

Wspieranie przystosowania się do zmian klimatu, poprzez stworzenie warunków do wdrożenia Priorytetowych Ram Działań dla sieci Natura 2000 w Polsce na obszarach bagien, torfowisk i terenów podmokłych na obszarach Natura 2000 i Zielonej Infrastruktury.

Założenia:

Cele szczegółowe:

Odtwarzanie
i regulacja
stosunków
wodnych
na
mokradłach

Retencjonowanie
wody
w
ekosystemach
wodnych

Ograniczenie
emisji
CO₂

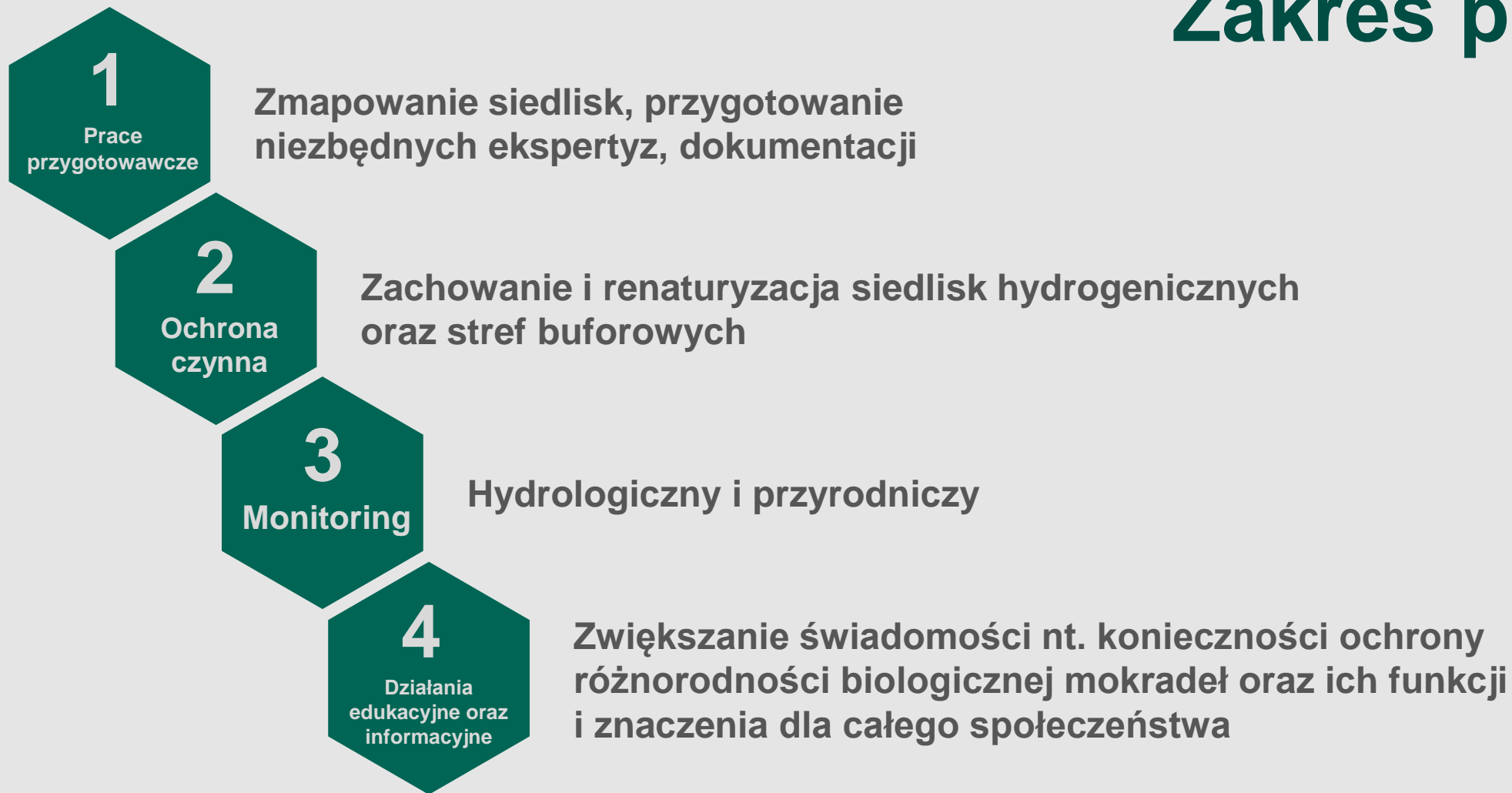
Zahamowanie
negatywnych zmian,
poprawa parametrów
chemicznych
wód zasilających
na wybranych
siedliskach

Ochrona
obszarów
mokradłowych
i gatunków
z nimi
związanych

Podnoszenie
świadomości
społecznej
nt. konieczności
ochrony
mokradeł

Zakres projektu:

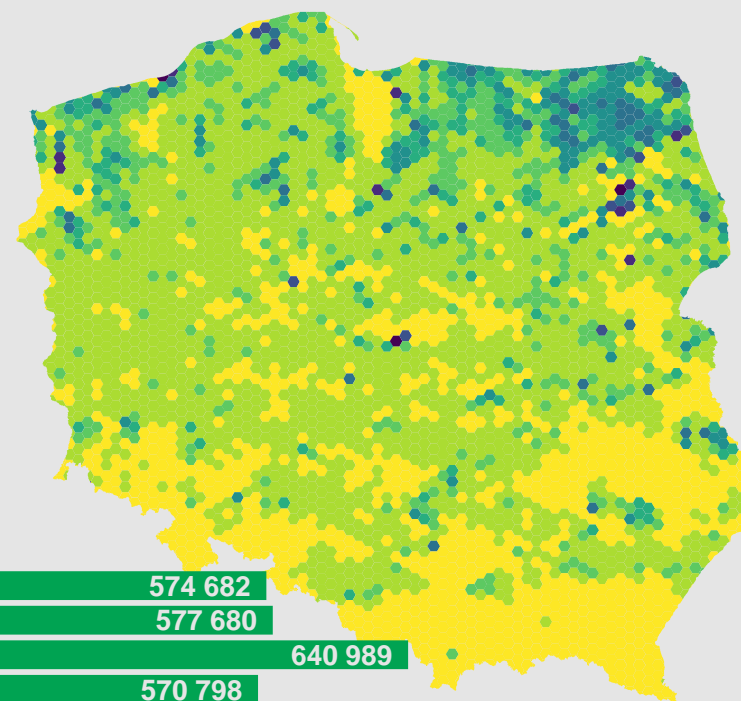

1. Prace przygotowawcze

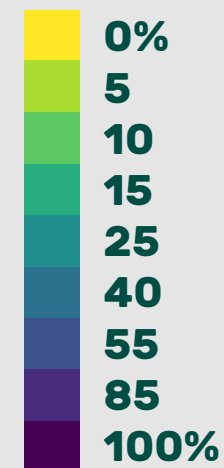
- ◆ wyznaczenie obszarów Zielonej Infrastruktury poza obszarami siedliskowymi Natura 2000 oraz poza granicami Korytarzy Ekologicznych, na terenach zarządzanych przez PGL LP (poza gruntami objętymi komplementarnym projektem WETLANDS GREEN LIFE), poprzez zmapowanie siedlisk przyrodniczych torfowisk, bagien oraz terenów podmokłych z załącznika I Dyrektywy Siedliskowej (1310, 1330, 1340, 6410, 6430, 6440, 6510, 7110, 7120, 7140, 7150, 7210, 7220, 7230, 91D0, 91E0, 91F0);
- ◆ ocena stanu zachowania wyznaczonych siedlisk przyrodniczych torfowisk, bagien oraz terenów podmokłych z załącznika I Dyrektywy Siedliskowej, na terenach zarządzanych przez PGL LP (poza gruntami objętymi komplementarnym projektem [WETLANDS GREEN LIFE](#));
- ◆ sformułowanie szczegółowych wytycznych dotyczących zadań ochrony czynnej dla siedlisk przyrodniczych z załącznika I Dyrektywy Siedliskowej (1310, 1330, 1340, 6410, 6430, 6440, 6510, 7110, 7120, 7140, 7150, 7210, 7220, 7230, 91D0, 91E0, 91F0), na terenach zarządzanych przez PGL LP, poza gruntami nie objętymi komplementarnym projektem [WETLANDS GREEN LIFE](#).

1. Prace przygotowawcze (cd.)

Wyniki wstępnej kwerendy danych wykonanej przez Wydział ZP DGLP na podstawie danych z Leśnej Mapy Numerycznej.

Procent gruntów hydrogenicznych w areale gruntów leśnych SP

RDLP W BIAŁYMSTOKU	12,1%: 70 032	574 682
RDLP W OLSZTYNIE	7,25%: 41 928	577 680
RDLP W SZCZECINIE	4,65%: 29 815	640 989
RDLP W SZCZECINKU	4,59%: 26 212	570 798
RDLP W TORUNIU	3,39%: 14 319	422 027
RDLP W GDAŃSKU	4,72%: 13 463	284 662
RDLP W LUBLINIE	2,99%: 11 917	398 101
RDLP WE WROCŁAWIU	1,81%: 9 556	527 168
RDLP W KATOWICACH	1,26%: 7 562	599 418
RDLP W WARSZAWIE	3,82%: 7 029	183 788
RDLP W POZNANIU	1,55%: 6 331	408 370
RDLP W RADOMIU	1,93%: 6 003	309 451
RDLP W PILE	1,74%: 5 914	339 311
RDLP W ZIELONEJ GÓRZE	1,38%: 5 903	425 135
RDLP W ŁODZI	1,76%: 5 000	283 444
RDLP W KROŚNIE	0,97%: 3 932	401 936
RDLP W KRAKOWIE	0,71%: 1 202	167 657

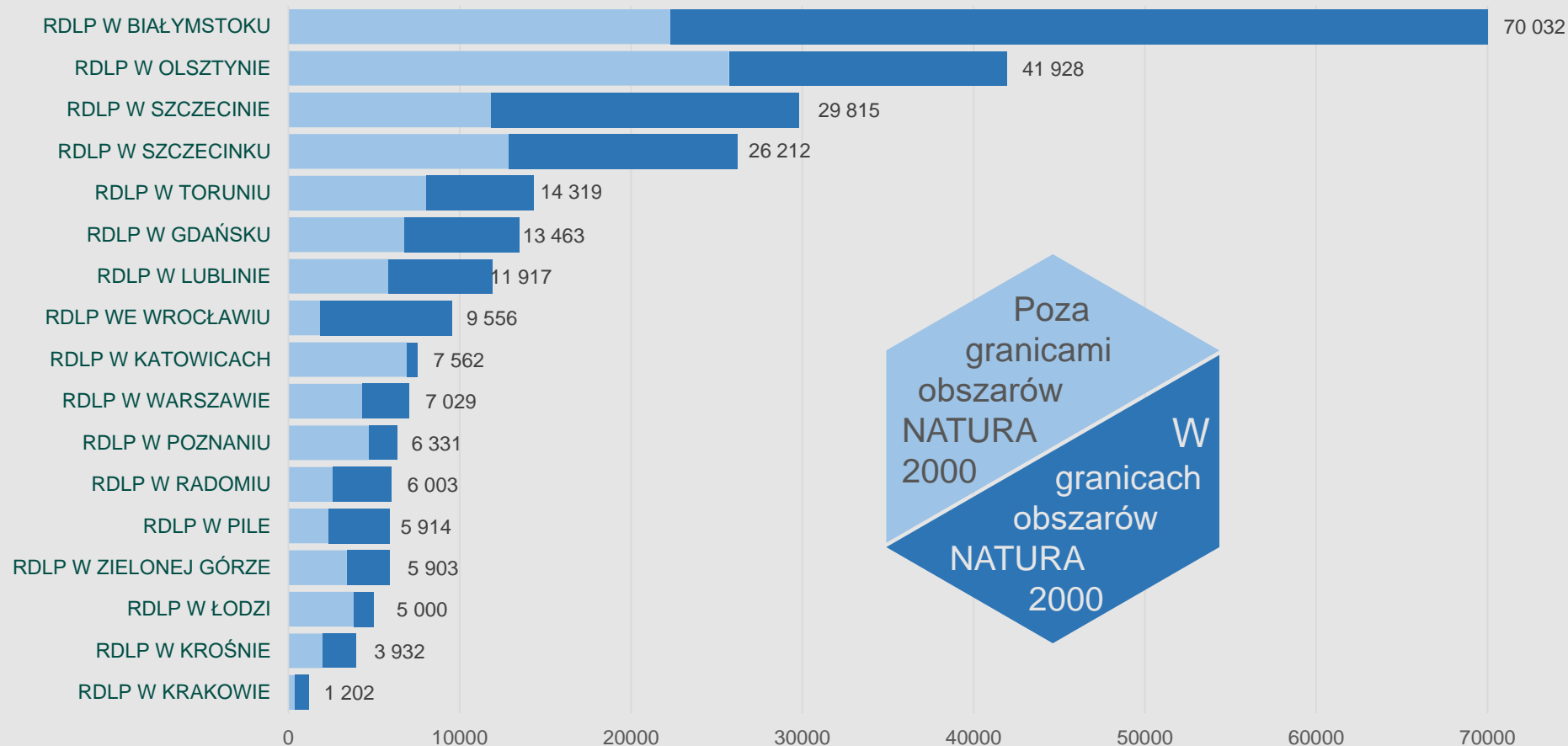
■ powierzchnia siedlisk hydrogenicznych (ha)

■ powierzchnia gruntów SP w zarządzie PGL LP w granicach danej RDLP (ha)

1. Prace przygotowawcze (cd.)

- wyniki wstępnej kwerendy danych:

OGÓŁEM
266 119
ha

2. Planowane działania z zakresu ochrony czynnej:

Przeprowadzenie zabiegów ochrony czynnej, wynikających z projektu WETLANDS GREEN LIFE oraz z wytycznych na gruntach uznanych za Zieloną Infrastrukturę nie objętych projektem WETLANDS GREEN LIFE, w tym:

- ◆ zmiana stosunków wodnych (budowa zastawek, zasypywanie rowów odwadniających, montaż rur przelewowych w tamach bobrowych),
- ◆ usuwanie podrostu drzew i krzewów (wraz z usunięciem biomasy), kośne i pastwiskowe użytkowanie terenu z usunięciem biomasy, zwalczanie gatunków obcych geograficznie i ekologicznie; reintrodukcja roślin bagiennych, odślanianie powierzchni torfu przez usunięcie warstwy murszu, pozostawienie fragmentów drzewostanów do naturalnego rozpadu w sposób niezagrażający trwałości lasów.

3. Monitoring przyrodniczy i hydrologiczny:

Prowadzenie monitoringu hydrologicznego wybranych zabiegów w połączeniu z monitoringiem przyrodniczym i weryfikacją przeprowadzonych działań w celu wskazania trafności uprzednio postawionej diagnozy oraz skorygowania zakresu działań na przyszłość.

Oczekiwane efekty

bagna,
torfowiska i inne
obszary podmokłe
(1310, 7110, 7120,
7140, 7150, 7210,
7220, 7230)

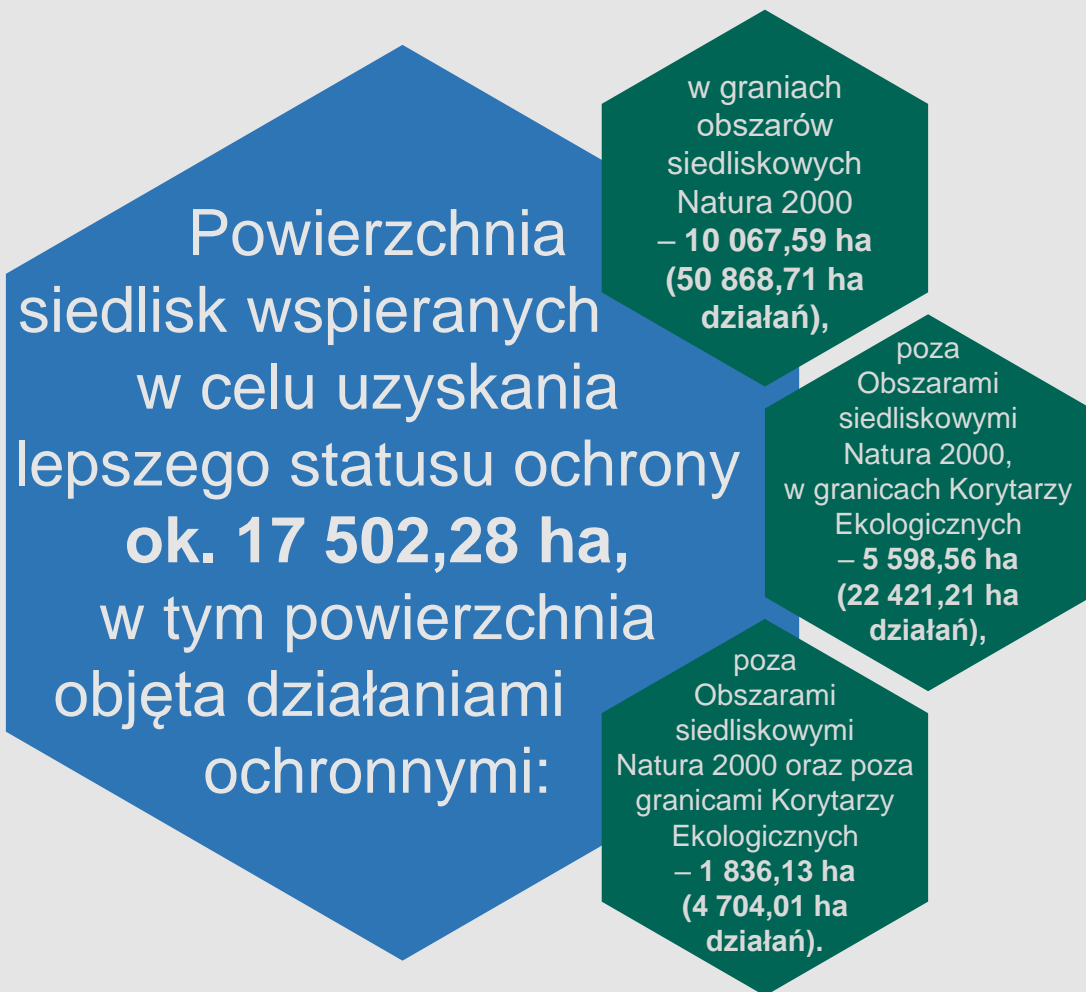
Poprawa i zachowanie
stanu siedlisk, torfowisk,
bagien i obszarów
podmokłych na terenach
pozostających w zarządzie
PGL LP
na obszarach Natura 2000
i Zielonej
Infrastruktury

siedliska
leśne
(91D0, 91E0,
91F0)

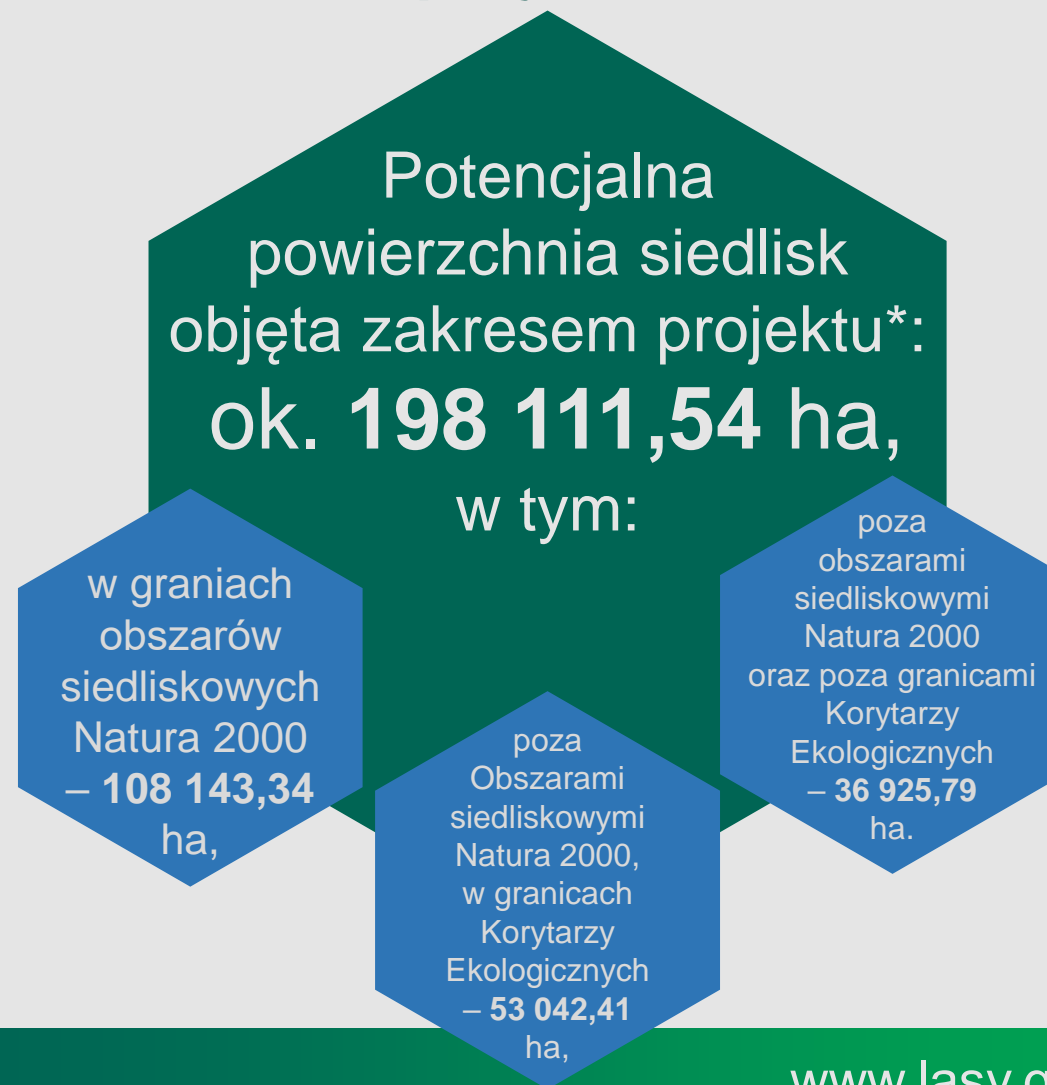
użytki
zielone
(1330, 1340,
6410, 6430,
6440, 6510)

Wskaźniki projektu

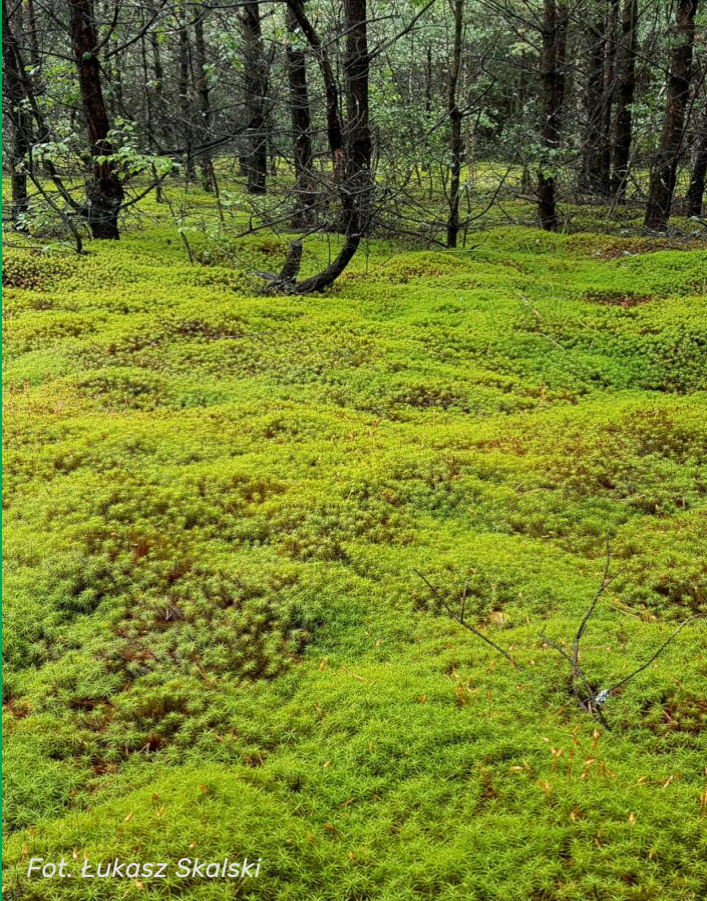

Oczekiwane efekty po realizacji projektu

Lasos Państwowe

Fot. Łukasz Skalski

Dziękuję za uwagę

Dyrekcja Generalna
Lasów Państwowych
ul. Grójecka 127
02-124 Warszawa
sekretariat@lasy.gov.pl
tel. 22 58 98 100

www.lasy.gov.pl